

УДК 101.9 + 123.1 + 159.955

Homo creator: грані творчості

В.С. ГРЕКОВА

Національна металургійна академія України, м. Дніпропетровськ, Україна,
E-mail: vikgrekova@gmail.com**Авторське резюме**

Дана робота спрямована на висвітлення сутності понять «творчість» та «творча особистість». Дається визначення поняття «Homo creator», яке трактується як людина творча. Для визначення творчості як терміну аналізуються існуючі в сучасній та античній філософській літературі варіанти тлумачення. «Homo creator» аналізується як особистість вільна від страхів та переживань, певних граней та рубежів, які обмежують людину; активна, відкрита, ініціативна та креативна особистість, здатна створювати щось нове та незвідане; постійно здійснює подальшу перебудову природи, формує нове предметне середовище, в умовах якого розвиваються людська цивілізація і сама природа. Окреслено феномен творчості як складне комплексне явище. Доведено, що творчість є соціокультурним феноменом, який орієнтований у своїй основі на щось нове та виражає сьогодення культури. Творчість - це особлива якість діяльності, що властива людині як соціальній істоті та сприяє зміні і розвитку всіх сфер громадського життя та, беззаперечно, дозволяє подолати різноманітні кризові стани й ситуації, які ставлять перед людиною основні питання сенсу її існування та взаємозв'язків із навколишнім світом.

Розглядається феномен творчості як один із варіантів подолання екзистенційної кризи особистості. Проблема сучасного вивчення впливу творчості на подолання «межових» станів у житті людини та подальше відображення екзистенційних переживань на її творчій життєвій позиції є актуальним предметом для наукових пошуків.

Ключові слова: творчість, творча особистість, «Homo creator», творча унікальність, екзистенціалізм, екзистенційна криза, «межовий» стан.

Homo creator: facet of creativity

V.S. GREKOVA

National metallurgical academy of Ukraine, Dnipropetrovsk, Ukraine,
E-mail: vikgrekova@gmail.com**Abstract**

The paper aims to highlight the essence of the concepts of «creativity» and «creative person». We give a definition of «Homo creator», which is treated as a creative person. For definition of creativity as a term analyzes existing in modern and ancient philosophical literature interpretation. «Homo creator» is analyzed as a person free from fears and experiences, some of the faces and boundaries that limit a person; active, open, proactive and creative person can create something new and unknown; constantly provides further restructuring of nature, creates a new objective environment in which developing human civilization and nature.

© В.С. Грекова, 2014

Outlined the phenomenon of creativity as a complex complex phenomenon. It is proved that creativity is a social and cultural phenomenon that is focused basically on something new and expressing the present culture. Creativity - a special quality of that belongs to man as a social being and promotes change and development in all spheres of public life and undoubtedly overcomes various crisis conditions and situations that pose basic questions of human existence and the meaning of its relationships with the outside world.

The phenomenon of creativity as an option to overcome the existential crisis of identity. The problem of studying the influence of modern art to overcome the «boundary» conditions of human life and further reflection on existential experiences of her creative life position is relevant to the subject of scientific research.

Keywords: creativity, creative personality, «Homo creator», creative uniqueness, existentialism, existential crisis, «landmark» status.

Постановка проблеми. Людина, безперечно, є неймовірно складним, неоднозначним та багатограним феноменом і вже через це постає невичерпним джерелом філософського осмислення.

Творчість є родовою властивістю людини і людства в цілому, однак у різні історичні епохи ця властивість реалізується різною мірою. Дослідженням сутності творчості, умов її розвитку та в подальшому становленні людини як творчої особистості, творця власної долі займалися і займаються різні науки, в тому числі філософія, психологія та педагогіка [5].

Проблема творчості - це, перш за все, проблема людини, її індивідуальних можливостей. Під поняттям творчості вважають особистісне начало. Творчість - це один із основних способів самореалізації, самовираження особистості як віддзеркалення її цінностей та цілісності.

Феномен творчості та творчої особистості або ж людини-творця сприймається, як правило, з точки зору тієї науки, в рамках якої він розглядається. Безсумнівно, що як і сама людина так і широке коло пов'язаних із нею явищ та питань завжди привертають пильну увагу представників різних галузей знань. Як правило, їх інтерес різко зростає у ті історичні періоди, які відзначені кризовим, «межовим» станом людини, що викликає нагальну потребу в роздумах над її буттям, долею та призначенням у світі. На сьогоденному етапі розвитку особистість повсякденно стикається із кризовими екзистенційними станами та ситуаціями. Оскільки подолання кризи неможливе без осмислення її логіки та першопричин, то поява досліджень, що його висвітлюють, перш за все, продиктована, вимогою часу і актуальністю проблеми.

Дедалі частіше філософами висловлюється думка про те, що подолати кризові «межові» стани особистість може саме завдяки творчості.

Аналіз досліджень і публікацій. Феномен творчості став останнім часом предметом живих наукових зацікавлень, що саме й спричинило появу низки публікацій та наукових роздумів. Спектр праць, які висвітлюють тему творчості та творчої особистості, доволі різноманітний та представлений філософами і науковцями України, Росії, Польщі, Естонії, Білорусі, Америки та багатьох інших країн. Серед тих, хто працював над проблемою фено-

мена творчості можна виділити, зокрема, Акопян К.З., Білову Г.О., Гузенко В.О., Лазоренко О.О., Тарасенко Н.Ф. та багатьох інших.

У числі авторів, які зверталися до теми людини і складових її внутрішнього світу, необхідно виділити праці класиків філософії таких як Абельяр, Фома Аквінський, Б.Паскаль, С.К'єркегор, Ф. Ніцше; філософів ХХ століття - М. Бубер, К.Г. Юнг, М. Хайдеггер, Е. Фромм, Ж.-П. Сартр, Е. Левінас, а також вітчизняних філософів ХІХ-ХХ століть - П.Я. Чаадаєв, В.С. Соловйов, Н.А. Бердяєв, С.Л. Франк, М.К. Мамардашвілі, П.С. Гуревич та інші.

Визначенню поняття творчої особистості у філософській, педагогічній та психологічній літературі приділяли значну увагу Б.Г. Ананьєв, В.І. Андреев, Ю.К.Бабанський, С.М.Бондаренко, В.А. Кан-Калик, Я.О. Пономарьов, Н.Ф.Тализіна, В.А.Цапок та інші.

Деякі дослідники не дають прямого визначення творчої особистості, а розглядають певні специфічні її риси (інтелектуальні, характерологічні, особливості мотиваційної сфери тощо) і визначають творчу особистість як таку, якій ці риси в тій чи іншій мірі притаманні. Крім того, ряд дослідників (Л.Б.Єрмолаєва-Томіна, В.Н.Козленко, Н.Ю.Посталюк та інші) поняття творчої особистості розглядають через поняття творчого стилю діяльності або творчої активності. У роботах В.І.Андреева дається інтерактивний підхід до визначення творчої особистості у плані можливостей практичної педагогічної оцінки та самооцінки рівня її сформованості.

Плідні ідеї в історії теоретичної думки, що охоплюють різні аспекти творчості, залишили видатні представники французького екзистенціалізму - Ж.П.Сартр та А.Камю. Ними творчість трактувалась як явище, що присутнє у різних формах і рівнях людського буття.

Осмислення феномена антропологічної та соціокультурної кризи було розроблено наступними видатними російськими мислителями: Н.А. Бердяєв, М.О. Гершензон, С.Л. Франк, Е.Н. Трубецької, Г.П. Федотов, Н.В. Устрялов, А.В. Кожєв та В.В. Розанов.

Непересічні ідеї з проблеми творчості та її ж у якості одного із способів подолання кризи особистості можна знайти в німецькій класичній філософії І.Канта, Й.Фіхте, А.Шеллінга, Г.Гегеля та Л.Фейєрбаха. Екзистенціалісти

А.Камю та Н.Аббаньяно підкреслювали духовно-особистісну природу творчості.

Проблему творчості та творчого потенціалу особистості розглядали наступні українські філософи: Г.Сковорода, І.Франко, В.Ніколка, М.Резнік, О.Суший та багато інших.

Мета дослідження полягає в аналізі поняття «Homo creator», у виявленні основних його складових.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих чинників існування та розвитку соціуму сьогодення постає творчість, що розглядається в якості важливого фактора соціокультурних змін. Розуміння пріоритетної ролі творчої діяльності в інтелектуальному та духовному розвитку особистості є необхідним для розвитку соціуму в цілому.

Творчість містить у собі елементи свободи, якими сучасна людина здатна володіти, зокрема: розвиток, динамічність, активність, комунікація, відкриття нового горизонту і нових можливостей, котрі постійно пропонують людині все нові й нові шляхи для її розвитку та самовдосконалення. Творчість – це головний шлях самореалізації людини та її самовизначення, збагачення її духовних та моральних цінностей.

Творчість - процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні та духовні цінності [3]. Творчість - здатність, здібність людини, що виникає в процесі праці, створювати з наданого дійсності матеріалу нову реальність, що задовольняє багатоманітність суспільних потреб.

Саме у феномені творчості закладено життєстверджуючу, зорієнтовану на майбутнє силу та енергію [4]. Сміливо можна стверджувати, що творчість та свобода іманентно закладені та притаманні кожній людині й особистості. Проте чи можна говорити, що кожна людина є творчою та може творити щось нове та цікаве? Дедалі частіше у філософських роздумах стикаємось із таким поняттям як «Homo creator», проте чи можемо ми сказати, що кожна особистість є людиною творчою та неординарною? Для того аби дати відповіді на ці та ряд схожих запитань, спробуємо зрозуміти, що ж саме вкладається у зміст поняття «Homo creator».

«Homo creator» у перекладі з латинської мови означає «людина творча», тобто особистість вільна від страхів та переживань, певних граней та рубежів, які обмежують людину; це активна, відкрита, ініціативна та креативна особистість, здатна створювати щось нове та незвідане. Завдяки своїй продуктивній праці й творчій думці «Homo creator», або ж людина творча, здійснює подальшу перебудову природи, формує нове предметне середовище, в умовах якого розвиваються людська цивілізація і сама природа.

Творчість - це унікальна можливість люди-

ни в абсурдному світі підтримувати свій особливий людський статус. Вона дає змогу людині фіксувати свої переживання. Творчість не відбувається поза часом: людина-творець є продуктом соціального середовища, суспільно-економічних, політичних умов, географічного положення, рівня культури і так далі. Тобто творчість - це результат найскладніших комбінацій людської діяльності, в якому співвідношення дискурсивного та інтуїтивного є непередбачуваним [4,2].

Людину творчу дослідники визначають як особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв'язку простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій індивіда в певній галузі, як людину, яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, умінням бачити далі того, що бачать її сучасники і що бачили попередники.

Серед характерологічних особливостей «Homo creator» виділяють: відхилення від шаблону оригінальність, ініціативність, наполегливість, високу самоорганізацію, працездатність. Більшість авторів погоджуються з тим, що людина творча - це особистість, яка володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, яка здатна відкинути звичайне, шаблонне.

Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою дослідники вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання [5].

Творча особистість – це креативна особистість, що має внутрішні передумови творчої активності, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють дослідженню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності [1].

Проблематика творчості постійно містилася у філософських роздумах про людину та людинотворчі відносини. При цьому інтерпретація творчості та специфіки творчої діяльності людини в історії філософії і науки, безумовно, співвідноситься з типом світогляду, домінуючим в ту чи іншу епоху.

Традиція інтерпретації творчості як процесу цілеспрямованої діяльності людини по створенню нового і перетворенню існуючого склалася на хвилі антропоцентризму в епоху Відродження та індустріальної революції періоду Нового часу. Знайшли вони відображення і в епоху зародження та розвитку екзистенціальної філософії. Так, філософи-екзистенціалісти підкреслювали духовно-особистісну природу творчості. Носієм творчого початку вони вважають особистість, пояснювальну як екзис-

тенцію, тобто як дещо ірраціональне, початок свободи. Саме екзистенція як вихід за межі природного і соціального, вносить у світ те нове, що звично називається творчістю [8,9]. В екзистенційно-феноменологічній традиції творчість розуміється як «скреп буття та сущого» і одночасно як втілення в сущому буттєвих сутностей [9].

На сьогодні творчість постає атрибутом самореалізації сучасної особистості, особистісним критерієм, який поступово звеличує людину та виховує її почуття. Творчість не слід зводити лише до неусвідомленого, мимовільного явища. Вона веде до проблеми пошуку особистості самої себе, своєї свободи, можливості самореалізації. Реалізація творчості сприяє розвитку свободи творчості, породжує все нові й нові можливості творчої самореалізації особистості, а це, в свою чергу, породжує свободу більш високого рівня.

Творчість безумовно містить у собі елементи свободи, якими сучасна інноваційна особистість може володіти. Серед них слід виділити розвиток, нові можливості, динамічність, активність, котрі постійно пропонують особистості різноманітні шляхи до своєї самореалізації та самоактуалізації.

Творчість - це особистісний критерій, оскільки в її полі зароджуються та збагачуються високі якості, які поступово звеличують людину, виробляють високі смаки, віддзеркалюють її цінності, продукує активну життєву позицію. Її також можна розуміти як прорив кордонів відомого, вихід за межі тривіального, стереотипного [7].

Доволі часто процес людської творчості активізується та активно розвивається у період кризових ситуацій та переживань. Людина знаходиться у стані екзистенційної кризи та намагається подолати її саме за допомогою творчості. Проблема кризових станів та ситуацій є надзвичайно важливою та значущою на сучасному етапі суспільного розвитку та тісно пов'язана з умовами суспільного життя, які дедалі більше ускладнюються. Вони ставлять перед людиною ситуацію вибору життєвої позиції, вимагають від особистості розкриття своїх можливостей та потенціалу, збереження цілісності свого внутрішнього світу і його вдосконалення у гармонії з собою, іншими людьми та життям в цілому. Унікальність людини полягає в її здатності брати активну участь в процесі життєдіяльності і тим самим творити своє буття, тобто бути суб'єктом, автором життєтворчості.

Екзистенційні кризові ситуації – це ситуації, котрі торкаються питань основи існування людини та повертають її до проблем життя і смерті, свободи й відповідальності, самотності й відносин із цим світом, пошуку й отримання відповіді на головне питання філософії екзистенціалізму - сенсу власного існування [6].

Вони можуть виникати як розвиток психологічного конфлікту або кризи людини, у разі коли конфліктні проблеми її життєдіяльності, саме які вона переживає, починають зачіпати основи її існування та переходять у «екзистенційний вимір».

Протікання сучасної екзистенційної кризи носить системний характер, це обумовлено тим, що її становлення та функціонування відбувається у взаємодії з усіма підсистемами. Саме це дозволяє досліджувати кризу особистості з точки зору впливу на неї культурної та соціальної підсистем, зокрема творчості. Поряд з основними філософськими проблемами соціуму чільне місце займає феномен творчості, який розглядається в якості одного із значущих чинників соціокультурних змін. Осмислення проблеми творчості з певних філософсько-світоглядних принципів виступає головною формою розвитку людини і суспільства.

Проблема впливу екзистенційної кризи на формування життєвої та творчої позиції особистості, попри значний досвід дослідження окремих її аспектів, залишається й до сьогодні найбільш ваговою та актуальною не лише в галузі філософії, соціології та психології, але і в системі людинознавства загалом.

В екзистенціальної філософії та феноменології творчість розуміється як найважливіший екзистенціал особистості, а екзистенціали творчого буття - як сенсоконститутивні. Творча особистість у цьому горизонті постає, в першу чергу, як та, яка сама себе творить особистістю, яка, перш ніж щось новаторськи перетворити в об'єктному світі, має відповідним чином змінити свій суб'єктний світ [4,9].

Однією із помітних та важливих властивостей творчої особистості є те, що вона не стільки споживає вже наявні знання, скільки створює щось нове та незвичне.

Висновки. Доведено, що в соціумі невід'ємним чинником розвитку є феномен творчості без якого не існувало б культурного піднесення суспільства та культури в цілому. Творчість, безумовно, є соціокультурним феноменом, який орієнтований у своїй основі на щось нове та виражає сьогодення культури. Творчість – складне і водночас комплексне явище, зумовлене всім розмаїттям соціально-психологічних і психолого-фізіологічних передумов, вона є умовою становлення, самопізнання і розвитку особистості. Творчість – це особлива якість діяльності, що властива людині як соціальній істоті та сприяє зміні і розвитку всіх сфер громадського життя та, беззаперечно, дозволяє подолати різноманітні кризові стани та ситуації, які ставлять перед людиною основні питання сенсу її існування та взаємозв'язків із навколишнім світом. Тобто саме активна життєва та творча позиція сучасної особистості виступає одним із чинників подолання екзистенційної кризи.

Однак проблема творчості як способу подолання екзистенційної кризи особистості, попри значний вклад дослідників різноманітних соціогуманітарних наук, ще досі не розроблена до кінця та є перспективою майбутнього. Феномен

творчості як спосіб подолання екзистенційної кризи особистості в добу глобалізації має суттєве філософсько-соціальне підґрунтя та потребує подальшого особливого методологічного обґрунтування й дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Афанасьева О.В. Творчество: свобода и необходимость: сущность творчества. Пути повышения творческой активности // О.В.Афанасьева. – М. Молодая гвардия, 1995. – 362 с.
2. Галин А.Л. Личность и творчество. – Новосибирск: Книжное издательство, 1989. – 126 с.
3. Гераимчук И.М. Философия творчества: Монография / И.М. Гераимчук –К.: ЭКМО, 2006 – 120 с.
- 4.Зубарева О.Г. «Проблема творчості: соціально-філософський аспект» / О.Г.Зубарева // автореф.дис.на здобуття наук.ст.к.філос.н. за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії – Дн-ськ, 2012 – 19 с.
5. Лук А.Н. Психология творчества / А.Н.Лук. – М.:Наука, 1999 - 125 с.
- 6.Лях В.В. Людина в системі соціорациональних структур: проблема екзистенціального вибору // Проблеми філософії. Історія філософії та культура.Вип.92. – К., 1992
- 7.Резник М.А. Культура творческого саморазвития личности. – Днепр.: ГНОЦ «Творчество», 2002. – 104 с.
8. Сартр Ж.П. Экзистенциализм как гуманизм // Сумерки богов / [Ф.Ницше, З.Фрейд, Э.Фромм и др.], под. ред. А.А.Яковлева. – М.: Политиздат, 1990 – С. 319-344
9. Ясперс Карл Разум и экзистенция // К. Ясперс; пер. А.К.Судакова. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2013. – 336 с.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2014

REFERENCES:

1. Afanaseva O.V. Tvorchestvo: svoboda i neobhodimost: suschnost tvorchestva. Puti povyisheniya tvorcheskoy aktivnosti (Creativity: freedom and necessity: the essence of creativity. Ways to increase creativity). M. *Molodaya gvardiya*, 1995. 362 p.
2. Galin A.L. Lichnost i tvorchestvo (Personality and creativity). Novosibirsk: *Knizhnoe izdatelstvo*, 1989. 126 p.
3. *Geraimchuk I.M.* Filosofiya tvorchestva: Monografiya (Philosophy of Art: Monograph). K.: *EKMO*, 2006. 120 p.
4. *Zubareva O.G.* «Problema tvorchosti: socialjno-filosofskiy aspekt» («The problem of creativity, social and philosophical aspect.»). Dn-sk, 2012. 19 p.
5. *Luk A.N.* Psihologiya tvorchestva (The psychology of creativity). M.: *Nauka*, 1999. 125 p.
6. *Lyah V.V.* Ljudyna v systemi socioratsionalnykh struktur: problema ekzistencialnogho vyboru (Rights in the sotsioratsionalnyh structures: the problem of existential choice). *Problemy filosofiji. Istorija filosofiji ta kuljtura.Vyp.92.* K., 1992
7. *Reznik M.A.* Kultura tvorcheskogo samorazvitiya lichnosti (Culture of creative self-development). Dnepr.: *GNOT's «Tvorchestvo»*, 2002. 104 p.
8. *Sartr Zh.P.* Ekzistentsializm kak gumanizm (Existentialism as Humanism). *Sumerki bogov.* M.: *Politizdat*, 1990. P. 319-344
9. *Yaspers Karl* Razum i ekzistentsiya (Reason and Existence). M.: «*Kanon* » *ROOI «Reabilitatsiya»*, 2013. 336 p.

Грекова Вікторія Сергіївна – аспірант
Національна металургійна академія України
Адреса: 49600, м. Дніпропетровськ, пр. Гагаріна, 4
E-mail: kphilos@ukr.net

Grekova Viktoriia Serhiivna – postgraduate
National metallurgical academy of Ukraine
Address: 4, Gagarin av., Dnipropetrovsk, 49600
E-mail: kphilos@ukr.net